

УДК 347.78(477)

О.О. Хворост, В.Ю. Школа, Т.І. Іванова

Міжнародні економіко-правові аспекти використання інтелектуальної власності

В статті розглянуті міжнародні економіко-правові аспекти щодо використання деяких об'єктів інтелектуальної власності, а саме: патентування винаходів, міжнародна реєстрація торгівельних знаків, міжнародна реєстрація промислових зразків.

Ключові слова: інтелектуальна власність, винахід, торгівельна марка, промисловий зразок, міжнародна угода.

З початком формування в Україні перехідної економіки з'явилася й перша законодавча база щодо формування та використання інтелектуальної власності. У сучасних умовах важливу роль у забезпеченні ринкової трансформації, економічному зростанні України відіграють високі технології. Ефективність економіки, науково-технічний розвиток виробництва та формування добробуту суспільства всіляко залежать не тільки від рівня освіти його громадян, а й від їхньої творчої діяльності у суспільстві.

Міжнародне право інтелектуальної власності постійно гармонійно розвивається одночасно з розвитком техніки, технології, людських знань та умінь. Сьогодні значення інтелектуальної власності велике, як ніколи. Більш того, є всі підстави сподіватися, що значення інтелектуальної власності буде і далі зростати.

Вивченням питання щодо формування та функціонування економіко-правових засад щодо використання інтелектуальної власності приділяли увагу українські та зарубіжні вчені: В.Д. Базилевич, Ю.М. Кузнєцов, І.І. Дахно, Г.А. Пріб, П.М. Цибульов, О.П. Орлюк, П.Б. Меггс, О.П. Сергєєв та ін.

Метою даної статті є дослідження та аналіз положень основних міжнародних угод щодо використання інтелектуальної власності, які мають чинність на території України.

Головним координуючим міжнародним органом виступає Всесвітня Організація Інтелектуальної Власності (WIPO), бюро якої розташовано в Женеві. Ця організація була створена у 1967 році у Стокгольмі. В основу діяльності цієї організації було покладено ідею широкого співробітництва і взаємодопомоги держав при збереженні незалежних національних систем охорони та захисту прав інтелектуальної власності. На сьогодні членами цієї організації є більш ніж 180 країн світу, Україна приєдналася до ВОІВ 26 квітня 1970 року (26 квітня – день інтелектуальної власності в Україні).

В рамках ВОІВ підписано багато різноманітних угод, які значно спрощують процедуру отримання міжнародних патентів та зменшують реєстраційні витрати.

Міжнародні угоди з охорони інтелектуальної власності, які укладені в рамках ВОІВ,

Хворост Оксана Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії Сумського державного університету; Школа Вікторія Юріївна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економічної теорії Сумського державного університету; Іванова Тамара Іванівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії Сумського державного університету.

складаються з програмних, реєстраційних та кваліфікаційних. До програмних угод належать [1, 2]:

- Паризька конвенція про охорону промислової власності (укладена 20 березня 1883 р.).
- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (укладена 17 липня 1970 р.).
- Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення (Римська конвенція, укладена 26 жовтня 1961 р.).
- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури.
- Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, що вводять в оману, позначень походження товарів (1891 р.).
- Договір про закони щодо товарних знаків.
- Міжнародна конвенція про охорону селекційних досягнень.

До реєстраційних угод ВОІВ належать:

- Договір про патентну кооперацію (РСТ, 24 січня 1978 р.).
- Договір про патентне право (PLT, 2000 р.).
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (14 квітня 1891 р.).
- Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (1925 р.).
- Лісабонська угода про охорону найменування місць походження та їх міжнародної реєстрації (1958 р.).

Класифікаційні угоди:

- Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію (МПК).
- Ніщцька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП), 1957 р.
- Віденська угода щодо закладення Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків (КЗЕ).
- Локарнська угода щодо заснування міжнародної класифікації промислових зразків (МКЗП).

В рамках діяльності ВОІВ була укладена у 1994 році, а набула чинності з 1 січня 1995 року Угода TRIPS про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Ця угода регулює широкий спектр прав, які відносяться до інтелектуальної власності: авторське право і суміжні права, право на товарні знаки, географічні вказівки, промислові зразки, патенти, топографії інтегральних мікросхем і закрити інформацію. Інші сфери інтелектуальної власності, як корисні моделі, угодою не регулюються.

Україна є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності та учасницею найважливіших угод у цій сфері: Бернської конвенції щодо охорони авторського права, Паризької конвенції з охорони промислової власності, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Договору про патентну кооперацію, Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин, Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури, Найробського договору про охорону Олімпійського символу. Основні міжнародні угоди та дати їх прийняття в Україні наведено в табл. 1. Це надає змогу діяти принципам цих угод при отриманні міжнародних патентів та свідоцтв [3].

Система РСТ створює вагомі переваги для патентних відомств (зменшення навантаження персоналу), заявників (зниження витрат та зростання поінформованості)

Розділ 5 Міжнародні маркетингові стратегії інноваційного розвитку регіону

та національної економіки в цілому (створення сприятливих умов для придбання нових технологій, залучення іноземних інвестицій тощо).

Таблиця 1 – Реєстрації угоди, укладені в рамках ВОІВ

Назва угоди	Надає захист	Членство України
Договір про патентну кооперацію РСТ	Надає змогу отримання так званого «всеевропейського» патенту на винаходи	Приєдналася 25 грудня 1991 р.
Мадридська угода про Міжнародну реєстрацію знаків	Отримання свідоцтва щодо міжнародної охорони товарних знаків та торгівельних марок	Приєдналася 25 грудня 1991 р.
Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків	Отримання патенту на охорону промислових зразків	28 серпня 2002 р.
Лісабонська угода про охорону найменування місць походження та їх міжнародної реєстрації	Отримання свідоцтва про міжнародну охорону географічних найменувань	Не є членом угоди

Кількість країн, які підписали цю угоду станом на 31 січня 2008 року складала 138. За даними ВОІВ, станом на 1 січня 2005 року кількість міжнародних патентних заявок, поданих із використанням Договору про патентну кооперацію, перевищує 1 млн. заявок. При цьому лідерами у патентуванні винаходів є США (їх частка у загальній кількості заявок перевищує 35%), Японія (16%), Німеччина (12%). Таким чином, на частку цих трьох країн припадає більше половини всіх заявок, поданих із використанням РСТ. Україна знаходиться у четвертій десятці за кількістю поданих заявок, проте їх частка не перевищує 0,1% загальної кількості.

На сьогодні активно розвивається також міжнародне оформлення заявок за процедурою РСТ, згідно з якою заявки однієї країни, подані за цією процедурою, можуть діяти у всіх країнах, які приєдналися до Договору патентної кооперації. Якщо на початку 70-х років минулого століття до цього договору приєдналися лише 20 країн-засновниць (Австрія, Бельгія, Німеччина, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Португалія, З'єднане Королівство, Туреччина, Фінляндія, Франція, Швейцарія й Швеція), тепер їх уже 123. Кожна з цих країн гармонізувала своє інституційне середовище з метою узгодження міжнародного та національного рівнів подання заявки.

У 1994 р. у Москві була підписана Євразійська патентна конвенція, згідно з якою було створено Євразійське патентне відомство та ухвалено рішення про видачу єдиного патенту, що діє на території країн – учасниць Конвенції.

Замовник за системою РСТ проходить процедуру, яка складається з чотирьох етапів. Перший загальний етап, що називається міжнародною фазою, включає чотири основні стадії: перша стадія – подача заявки, друга стадія – міжнародний пошук, потім – міжнародна публікація й після цього стадія міжнародної попередньої експертизи. Потім, але тільки у випадку, якщо заявник бажає продовжити діловодство за своєю заявкою, треба національна фаза. Національна фаза здійснюється в кожному з відомств, у яких заявник повинен завершити процедуру патентування. Це може означати або тільки одне, або два, або п'ять, або десять відомств, включаючи й національні, і

регіональні відомства, коли заявник повинен буде вказати певні країни, але з метою одержання регіонального патенту. Національна фаза є другим загальним етапом процедури РСТ. На стадії національної фази заявник фактично може обробити свою міжнародну заявку в регіональному патентному відомстві. Європейське патентне відомство є одним з таких прикладів регіонального відомства [4].

Наступна стадія, публікація, повністю підтримується Міжнародним бюро в Женеві. Фактично це єдина функція по РСТ, за яку ВОІВ несе виняткову відповідальність. Організація публікує всі заявки РСТ, звідки б вони не надходили й на якій мові не подавалися.

Четверта стадія являє собою міжнародну попередню експертизу, і для цього ВОІВ звичайно звертається у відомство, що проводило міжнародний пошук. Основна мета РСТ складається в спрощенні процедур, пов'язаних з одержанням патентів у ряді різних країн.

Міжнародне співробітництво у сфері охорони товарних знаків та знаків обслуговування було започатковане Мадридською угодою про міжнародну реєстрацію знаків, яка була затверджена 14 квітня 1891 р. Станом на 15 жовтня 2009 р. членами Угоди є 84 країни світу. Ця угода уможливила отримання правової охорони знаків у всіх країнах Мадридського союзу шляхом подання однієї типової заявки в Міжнародному бюро ВОІВ. Заявки на таку реєстрацію спочатку подаються у національні патентні відомства, а вже потім реєструються у Міжнародному бюро. Інформація про ці товарні знаки та знаки обслуговування друкується у періодичному журналі на основі Міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків. Термін міжнародної реєстрації знаків для товарів і послуг – 20 років. Лише до кінця 1996 р. число діючих міжнародних реєстрацій становило 320 000. Дія кожної з цих реєстрацій поширювалась у середньому на 11 країн.

Оскільки в Мадридській угоді не брали участь деякі країни – визнані лідери у сфері товарних знаків (США, Великобританія, Японія), у червні 1989 р. в Мадриді була проведена Дипломатична конференція, яка завершилась підписанням Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, який ліквідував труднощі щодо приєднання окремих держав до цієї угоди.

У 2008 р. міжнародна активність у сфері товарних знаків залишалася в цілому високої. ВОІВ одержала рекордне число заявок (42075) відповідно до Мадридської системи міжнародної реєстрації товарних знаків. Таким чином, темп приросту склав 5,3% у порівнянні з 2007 р. Процес подачі заявок ішов активніше в першому півріччі 2008 р. (+6,9% у порівнянні з тим же періодом 2007 р.), у той час як у другому півріччі, внаслідок глобального економічного спаду, спостерігалось його вповільнення (+3,9%). 16-й рік підряд список провідних заявників очолює Німеччина. За нею ідуть користувачі із Франції, Сполучених Штатів Америки (США), Європейського співтовариства (ЕС), Швейцарії, Італії, Бенілюксу, Китаю, Японії й Австрії. Китай і потім Російська Федерація були найбільше, що вказують часто країнами, у міжнародних заявках на реєстрацію товарних знаків, що відбиває стійкий інтерес іноземних компаній до торговельної діяльності в цих країнах.

Компанія «Henkel» (Німеччина) володіє найбільшим числом (2731) міжнародних реєстрацій товарних знаків відповідно до Мадридської системи. На кінець 2008 р. у число двадцяти провідних власників входили: «Henkel» (Німеччина), «Janssen Pharmaceutica» (Бельгія), «Novartis» (Швейцарія), «L'Oreal» (Франція), «Nestle» (Швейцарія), «Unilever» (Нідерланди), «Sanofi-Aventis» (Франція), «ITM Enterprises» (Франція), «Siemens» (Німеччина), «BASF» (Німеччина), «Lidl» (Німеччина),

Розділ 5 Міжнародні маркетингові стратегії інноваційного розвитку регіону

«Biofarma» (Франція), «Richter Gideon» (Угорщина), «Boehringer Ingelheim» (Німеччина), «Syngenta» (Швейцарія), «Philips» (Нідерланди), «Kraft Foods» (Швейцарія), «Ecolab» (Німеччина), «Merck» (Німеччина) і «Deutsche Post Immobilienservice» (Німеччина) [5].

Четвертий рік підряд Китай стає найбільше, що вказує часто країною, – 17829 заяв, що становить 4,7% від загального числа нових вказівок (+6,9% у порівнянні з 2007 р.). Другою за числом заяв країною стала Російська Федерація – 16768 заяв (+8,5%), потім США – 15715 заяв (+7,5%), Швейцарія – 14907 заяв (+2,6%), Європейське співтовариство – 14 502 заяв (+13,8%) і Японія – 12748 заяв (+3,7%).

Динаміку подання заяв, поданих підприємствами України для реєстрації товарного знака за Мадридською системою наведено на рис. 1.

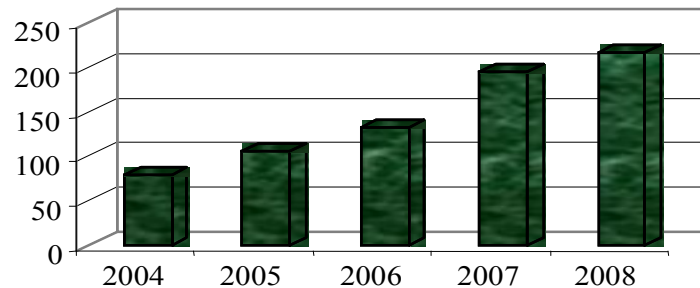

Рисунок 1 – Динаміка кількості поданих заяв на міжнародну реєстрацію товарного знака підприємствами України

На міжнародному рівні для отримання міжнародного свідоцтва можна використати Мадридську систему. Заявник подає до Міжнародного бюро ВОІВ у Женеві заявку на міжнародну реєстрацію торговельного знаку, де вказує перелік країн – членів Мадридської угоди, в яких він бажає отримати охорону. Міжнародне бюро реєструє заявку та передає її до цих країн. Патентні відомства країн проводять експертизу на відповідність умовам обороноздатності та надсилає своє рішення про видачу свідоцтва до ВОІВ.

Мадридська система вимагає попередню національну реєстрацію торговельного знаку. Коли ця система зароджувалася, вона була спрямована як засіб розповсюдження охорони національної реєстрації товарного знаку на інші країни-члени Мадридської угоди. За більш, ніж сто років система стала складніша, однак зберігся основний принцип, згідно з яким для отримання міжнародного свідоцтва необхідно подати заявку на реєстрацію до патентного відомства у своїй країні.

Існує залежність у термінах дії міжнародного та національного свідоцтв. Якщо національне свідоцтво буде достроково анульовано на протязі п'яти років з дати реєстрації, то міжнародне свідоцтво також анулюється. Якщо національне свідоцтво припинить дію після п'яти років, то міжнародне не буде анульовано. Часткове припинення дії свідоцтва на національному рівні буде означати часткове припинення дії й на міжнародному рівні.

Отримання патенту на промисловий зразок, тобто на зовнішній вигляд виробу, який

буде діяти і в інших країнах світу, можна здійснити на підставі Гаазької угоди про міжнародне депонування промислових зразків. Станом на 15 жовтня 2009 року членами є 56 країн. Основна мета Гаазької системи – надати можливість отримання охорони для одного чи декількох промислових зразків шляхом депонування у Міжнародному бюро ВОІВ. Тобто, можна отримати патент на промисловий зразок та його охорону у всіх країнах, які входять до Гаазької угоди, подавши заявку до Міжнародного бюро ВОІВ та сплативши один збір. На відміну від Мадридської системи, національна реєстрація для промислового зразка не потрібна. Коли подається міжнародна заявка, вона фіксується у Міжнародному реєстрі, відбувається публікація на експертизу у країнах, що зазначені у заявці. Таким чином, наприклад, дизайнер з України може здійснити міжнародне депонування та отримати патент на свій промисловий зразок, що надасть йому охорону у Франції, Італії та Швейцарії, подавши одну заявку та сплативши один збір.

У 1958 р. була укладена Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію. Згідно з цією угодою найменування місць походження реєструються Міжнародним бюро ВОІВ у Женеві за заявками відповідних компетентних органів держав і доводяться до відома держав, що домовляються. Останні зобов'язуються охороняти зареєстровані у міжнародному порядку найменування доти, доки вони охороняються в країні походження. Україна не підписала цієї угоди, тому для отримання свідоцтва на зазначення місця походження товарів у інших країнах, потрібно замовнику подавати заявки у всі патентні установи цих країн.

Підписання міжнародних угод дає змогу для поширення міжнародного співробітництва країн щодо використання інтелектуальної власності, розвитку торговельних відносин та забезпечення надійної правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

1. *Кузнецов Ю.М.* Патентознавство та авторське право : підручник / Ю.М. Кузнецов; 2-ге видання, перероблене і доповнене. – К. : Кондор, 2009. – 446 с.
2. *Базилевич В.Д.* Інтелектуальна власність : підручник / В.Д. Базилевич. – К. : Знання, 2006. – 431 с.
3. *Драпак Г.* Основи інтелектуальної власності : навч. посібник / Г. Драпак, М. Скиба ; 2-ге видання, виправлене. – К. : Кондор, 2007. – 156 с.
4. *Право інтелектуальної власності. Академічний курс : підручник / О.П. Орлюк, Г.О. Андрощук, О.Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; за ред. О.П. Орлюка.* – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.
5. *Навчальний академічний дистанційний курс Всесвітньої Академії Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wipo.int>

Отримано 01.10.2009 р.

О.А. Хворост, В.Ю. Школа, Т.И. Иванова

**Международные экономико-правовые аспекты использования интеллектуальной
власности**

В статье рассмотрены международные экономико-правовые аспекты относительно использования некоторых объектов интеллектуальной собственности, а именно: патентование изобретений, международная регистрация торговых знаков, международная регистрация промышленных образцов.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, изобретение, торговая марка, промышленный образец, международное соглашение.